

**AGDER
STATSADVOKATEMBETER**

KVALITETSUNDERSØKELSE AV TVANGSMIDDELBRUK I MINDRE NARKOTIKASAKER

- Agder statsadvokatembeter

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn	3
2	Gjennomgang av saker	4
2.1	Om sakene	4
2.2	Funn	4
3	Innhenting av retningslinjer	9
4	Intervjuer	12
5	Oppsummering	18

1 Bakgrunn

Riksadvokaten sendte den 9. april 2021 brev til samtlige politidistrikt og statsadvokatembeter i Norge. Han rettet her oppmerksomheten mot påtalemyndighetens legalitetskontroll med tvangsmiddelbruk, relevant etterforskningsformål og forholdsmessighet med særlig henblikk på ransaking i narkotikasaker.

Det ble av riksadvokaten satt søkelys på reglene om beslutningsmyndighet, kravet til forholdsmessighet og relevant etterforskningsformål, samt en gjennomgang av rammene for etterforskningen i ulike typer av mindre narkotikasaker. Det var særlig ransakingsadgangen i disse sakene som ble berørt, samt at riksadvokaten også kom med enkelte direktiver i forbindelse med politiets arbeid med mindre narkotikasaker.

Den 13. april d.å. gav riksadvokaten pålegg til samtlige statsadvokatembeter om å undersøke politiets bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker. Dette som et ledd i fagledelsen fra statsadvokatene overfor politiet.

Samtlige statsadvokatembeter ble pålagt å:

- Foreta saksgjennomganger av ulike narkotikasaker,
- foreta en gjennomgang av rutiner i politidistriktet,
- foreta intervjuer av relevant personell,
- undersøke om dagens praktisering av ransakingsreglene i politidistriktet avviker fra føringene som er gitt i riksadvokatens brev av 9. april 2021,
- undersøke og vurdere praksis hva gjelder kroppslig undersøkelse i små narkotikasaker, i form av urinprøve, blodprøve eller undersøkelse av kroppens hulrom,
- undersøke om påtalemyndigheten i dag har tilstrekkelig forutsetning for å være en effektiv legalitetskontrollør på området, eventuelt komme med forslag til endringer om nødvendig, samt å
- undersøke om det er behov for en større grad av notoritet omkring den aktuelle bruken av tvangsmidler i disse sakene.

Ovennevnte fagledelsestiltak og funn skal nedfelles i rapport som skal sendes til Riksadvokaten innen 1. oktober d.å.

Agder statsadvokatembeter gjennomførte undersøkelsen i løpet av september måned i 2021. Undersøkelsen ble utført av statsadvokatene Beate Rullestad-Jansen og Jan Tallaksen.

2 Gjennomgang av saker

2.1 Om sakene

Kriteriene for utvalg av saker var likt for alle embetene. Forholdene som skulle gjennomgås, var samtlige saker kodet som bruk og besittelse av narkotika etter legemiddeloven i ukene 25 og 42 i 2020, samt uke 3 i 2021. Videre skulle samtlige saker kodet som overtredelse av straffeloven § 231 første ledd registrert tirsdag og lørdag i de samme ukene, og som var relevante i forhold til føringene i 9. april-brevet, gjennomgås.

Vi har gjennomgått til sammen 50 saker, hvorav 40 saker gjaldt overtredelse av legemiddeloven og 10 saker gjaldt overtredelse av straffeloven § 231 første ledd. Av § 231-sakene undersøkte vi 6 av sakene nærmere, mens 4 av sakene ble silt bort idet disse, etter vår oppfatning, ikke var relevante i forhold til føringene i 9. april-brevet. To av de bortsilte sakene gjaldt innførsel av narkotika via postforsendelse, mens de to andre sakene gjaldt omsetning/overdragelse av narkotika. Vi har altså undersøkt til sammen 46 saker.

De undersøkte sakene er etterforsket ved 14 forskjellige enheter – både ved FSI, FEFE, forebyggende og ved geografiske driftsenheter. Geografisk fordeler sakene seg på 10 forskjellige enheter, og er relativt jevnt fordelt på øst, midt og vest. De undersøkte sakene favner således store deler av distriktet.

Fem av de undersøkte sakene har – som del av et større kompleks – vært behandlet i Den høyere påtalemyndighet.

Av de undersøkte sakene var det kun én gjerningsperson under 18 år. Videre skal nevnes at statsadvokaten har vurdert mistenkte/siktede i 11 av de 46 sakene som "gjenganger".

2.2 Funn

Ved undersøkelsen har vi benyttet opplysninger fra BL samt PO-logger. Vi har ikke hatt tilgjengelig informasjon som eventuelt måtte foreligge i andre systemer.

I den grad det har oppstått tolknings spørsmål eller uklarhet rundt faktum i den konkrete sak, har vi søkt å besvare spørsmålene ved å se hen til formålet med undersøkelsen, nemlig vurdering av tvangsmiddelbruk i mindre narkotikasaker. Et eksempel på dette er spørsmålet om mistenkte var "gjenganger". Ved tvil, la vi til grunn at vedkommende var gjenganger idet noe av formålet med undersøkelsen var å undersøke om politiet oppsøker rusavhengige. Et annet eksempel er en sak hvor det var uklart hvorvidt mistenkte hadde overlevert narkotikaen til politiet på eget

initiativ, eller om det var gjennomført en ransaking. Her la vi til grunn at det var ransaket.

I hele 83% av sakene, dvs. i 38 saker, var de undersøkte sakene i sakskompleks med andre straffbare forhold, og da slik at det var de andre forholdene som var utgangspunktet for politiets etterforskning. 24 av disse 38 sakene gjaldt trafikkforhold (i det alt vesentlige kjøring i påvirket tilstand), 3 saker gjaldt vinning, mens det i 11 saker var andre sakstyper som var opptakten, herunder en større narkotikasak, en våpensak, skadeverk samt sak vedr. overdragelse av narkotika, mm.

Dette innebærer at i kun 8 av de undersøkte sakene (17 %) var narkotikaforholdet det eneste forholdet som ble påtalt.

I to av disse 8 sakene er det snakk om tilfeldige funn av narkotika, hvorav politiet i den ene saken fikk tips om et narkotikadepot i terrenget og i den andre saken ble det innlevert til hittegods en lommebok inneholdende narkotika.

I ytterligere tre saker ble narkotika funnet i forbindelse med visitasjon etter politiloven, herunder i forbindelse med inkvirering i arrest i to av sakene.

I den sjette saken oppsøke mistenkte selv politipatruljen. Mistenkte fremsto som ruset, og erkjente å ha brukt narkotika. Det ble ikke benyttet tvangsmidler i saken, og mistenkte fikk en betinget påtaleunntatelse for å ha brukt narkotika.

I en annen sak ble mistenkte tatt med inn på politivakten av en person som opplyste at mistenkte hadde forsøkt å selge narkotika. Mistenkte erkjente å ha forsøkt å selge "bøffe"-stoff, samt at han var i besittelse av 2 stk. narkotiske tabletter. Disse ble overlevert politiet. Forholdet er pådømt sammen med en rekke andre straffbare forhold.

Den siste saken er det eneste forholdet der politipatruljen på eget initiativ oppsøkte mistenkte. Mistenkte luktet hasj og hadde en joint-lignende gjenstand i hånden som han prøvde å skjule. På den bakgrunn besluttet patruljen å ransake vesken til mistenkte hvor det ble funnet mindre mengder hasj. Det ble ikke benyttet andre tvangsmidler i saken. Forholdet er pådømt sammen med flere andre straffbare forhold.

Oppsummert når det gjelder de 8 sakene hvor narkotikaforholdet var det eneste forholdet som ble påtalt, er det altså kun én sak der politiet oppsøker den mistenkte for å undersøke om vedkommende hadde brukt/var i besittelse av narkotika.

Når det gjelder bruk av tvangsmidler, er dette ikke benyttet i 12 av de 46 undersøkte sakene. Av de 34 sakene hvor det er brukt tvangsmidler, er det foretatt ransaking i tilsammen 27 saker, hvorav 10 saker med personransaking og 17 saker med annen ransaking (bil, bopel, osv.). I kun én sak er det foretatt kroppslig undersøkelse. Her

skal tilføyes at vi ikke har registrert kroppslig undersøkelse i saker hvor dette er gjennomført med hjemmel i vegtrafikkloven.

Årsaken til at antallet saker med bruk av tvangsmidler er høyere enn antall saker med ransaking og kroppslig undersøkelse, er at vi har krysset av for bruk av tvangsmidler i alle saker der det er gjort narkotikabeslag. Dette selv om det verken er foretatt ransaking eller kroppslig undersøkelse. Eksempler på slike saker er tilfeldige funn, eller der narkotika er funnet i forbindelse med inkvirering i arrest etter innbringelse etter politiloven, eller i forbindelse med visitering etter politiloven.

I de 27 sakene der det er ransaket, ble dette besluttet av retten i 2 saker, av politijurist i 9 saker og av tjenestemann i 16 saker. Det er ikke holdepunkter i noen av sakene for at juristen har besluttet tvangsmidler som skulle vært besluttet av retten. I én av sakene der beslutningen om ransaking er besluttet av tjenestemann, har vi stilt spørsmål om politiet burde tatt kontakt med jourhavende. Videre kan det stilles spørsmål om forholdsmessighetsvurderingen i denne saken er i tråd med føringene i 9. april-brevet fra riksadvokaten.

I den aktuelle saken ble en bil stoppet av politiet for kontroll. Tjenestemennene fattet mistanke til bruk, og gjennomførte tegn og symptomer-test. Denne var positiv. Det fremkommer ikke av anmeldelsen hvorvidt mistenkte erkjente bruk. Patruljen kontaktet operasjonssentralen for videre kontakt med jourhavende med tanke på ransaking av bilen. Patruljen fikk beskjed fra operasjonssentralen om at det ikke er prioritert å ringe jourhavende i saker som omhandler bruk av narkotika om natten. Patruljen ransaket deretter bilen hvor det ble gjort funn av pulverrester av formentlig amfetamin.

Videre, når det gjelder forholdsmessighetsvurderingen, mener vi det kan stilles spørsmål ved denne i ytterligere to saker.

Den ene saken gjaldt bruk av narkotika i forbindelse med mistanke om kjøring i påvirket tilstand. Siktete erkjente å ha brukt narkotika på et tidligere tidspunkt. Tjenestemennene kontaktet på dette grunnlag jourhavende som besluttet ransaking av mistenktes bopel. Etter statsadvokatens oppfatning er ransakingen av bopel ikke i tråd med riksadvokatens føringer i 9. april-brevet.

Også den andre saken hadde sitt utspring i en sak vedrørende kjøring i påvirket tilsand. Fører erkjente bruk av hasj samt at det ble gjort funn av en joint i bilen. På dette grunnlag besluttet jourhavende ransaking av bopel, hvor det ble funnet mindre mengder MDMA. Også i denne saken mener vi det kan stilles spørsmål ved om ransakingen av bopel er i tråd med riksadvokatens føringer.

Det fremgår ikke av noen av sakene at politiet har spurt om samtykke fra mistenkte/siktede til ransaking.

Rapport om ransaking og beslag er skrevet i samtlige saker der det ble gjennomført ransaking, også i saker med negativt funn.

I alle saker unntatt én, inneholder rapporten/anmeldelsen faktiske opplysninger eller informasjon av betydning for å vurdere mistankegrunlaget.

Vi har vurdert at ransakingen ble gjennomført så skånsomt som forholdene tillot i 82 % av sakene der det ble gjennomført ransaking. I 15 % av sakene var dette ikke aktuelt og i 3 % av sakene, dvs. i én sak, er det mangelfulle opplysninger, slik at spørsmålet ikke kunne besvares. Vi har ikke i noen av sakene funnet at ransakingen ikke var tilstrekkelig skånsom.

Ingen av de undersøkte sakene med beslag av narkotika ble fulgt opp med etterforskning for kjøp. Videre er mistenktes mobiltelefon ikke gjennomgått i noen av sakene. Det er heller ikke foretatt tredjemannsransaking i noen av de undersøkte sakene.

I kun én av sakene ble det gjennomført kroppslig undersøkelse. Vi minner her om at vi ikke har registrert kroppslige undersøkelser foretatt med hjemmel i vegtrafikkloven. Den kroppslige undersøkelsen som ble foretatt, var en urinprøve, og ble besluttet av politijurist. Det fremgår forutsetningsvis av saken hvilke vurderinger som ligger til grunn for at saken ikke er sendt til retten for avgjørelse. På grunn av mangelfulle opplysninger har vi ikke kunnet svare på om undersøkelsen er foretatt utelukkende for å avdekke eller bekrefte rusbruk.

Bruk av narkotika er registrert i konkurrans med tilhørende erverv og besittelse i én av de 34 sakene der tvangsmidler er benyttet. Hovedsaken gjaldt mistanke om omfattende erverv av narkotika, og siktede forklarte i avhør (i sin frie forklaring innledningsvis) om bruk av narkotika over noe tid.

88 % av sakene er påtaleavgjort med positiv påtaleavgjørelse, dvs. 30 av de 34 sakene der det er benyttet tvangsmidler. Enkelte av sakene som ikke er påtaleavgjort, er enda ikke ferdig etterforsket. Det er i de påtaleavgjorte sakene ikke egne siktelsesposter for tilhørende erverv og/eller besittelse av narkotika.

Oppsummert, når det gjelder saksgjennomgangen, er de fleste narkotikasakene vi undersøkte, oppstått i kjølvannet av andre straffbare forhold, og ikke et resultat av oppsøkende virksomhet fra politiets side.

I kun én sak, hvor vi på grunn av mangelfulle opplysninger er noe usikre, kan beslutningen om ransaking ha vært i strid med kompetansereglene, idet tvangsmiddelet mest sannsynlig skulle vært besluttet av politijuristen og ikke av tjenestemannen.

Også når det gjelder forholdsmessighetsvurderingen, er vi av den oppfatning at denne er ivaretatt i de fleste saker med enkelte unntak, hvor ransakingen – etter vår oppfatning – ikke var i tråd med riksadvokatens føringer i 9. april-brevet.

Vi oppfatter videre at tvangsmiddelbruken i samtlige av de undersøkte sakene har hatt et relevant etterforskningsformål.

3 Innhenting av retningslinjer

Ved henvendelse til Agder politidistrikt den 24. august 2021 bad statsadvokaten om oversendelse av eventuelle rutiner og retningslinjer for å undersøke og kartlegge i hvilken utstrekning praktiseringen av tvangsmiddelbruk i politidistriktet avviker fra føringene i riksadvokatens brev av 9. april 2021. Vi ba om følgende:

- a) At politiet oversender politidistriktets eventuelle lokale rutiner/instruks/retningslinjer som gjelder ransaking, straffeprosessloven kap.15 og/eller kroppslig undersøkelse jf. straffeprosessloven §§ 157 flg.
- b) At politiet oversender eventuelle lokale rutiner/instruks/retningslinjer for bruk av hurtigtester i narkotikasaker.
- c) At politiet oversender eventuelle nasjonale rutiner som er implementert.

I riksadvokatens brev av 9. april d.å. fremgår det videre at ved straffeforfølgning for bruk av narkotika, så skal ikke tilhørende erverv og besittelse av brukerdosen påtales i konkurrans. Av den grunn etterspurte statsadvokaten følgende:

- a) At politiet oversender nasjonale eller sentrale rutiner/instruks/retningslinjer som regulerer dette.

Dersom det først etter riksadvokatens brev av 9. april d.å. er utarbeidet lokale rutiner/instruks/retningslinjer, ble politidistriktet også bedt om å opplyse dette, samt angi om disse eventuelt har blitt implementert.

Statsadvokaten bad også politidistriktet oppgi dersom det ikke fantes rutiner på de ovennevnte områder.

Den 26. august d.å. fikk statsadvokaten oversendt følgende fra Agder politidistrikt:

- a) Utdrag av lokal straffesaksinstruks som regulerer duplisering av straffesaker. Det fremgår at denne instruks er iverksatt den 1.5.2019 og at den er revidert 1.4.2021. I pkt. 6.2.7 – narkotikasaker er det angitt: "På anmeldelsesstadiet skal det som hovedregel opprettes én sak ved brudd på narkotikalovgivningen, selv om saken omhandler både oppbevaring, bruk eller andre narkotikalovbrudd."
- b) Utdrag av lokal rutinebeskrivelse for FSI som regulerer duplisering. Her fremgår det at det er nok å skrive én anmeldelse der en beskriver samtlige straffbare forhold og at videre etterforskning og påtalevurdering skal avklare ytterligere vedleggsaker.

- c) "Månedens fokus fra FSI oktober 2019". Månedens fokus fra FSI er en "flyer" som legges på Kilden, samt at den sendes ut til alle relevante mannskaper i politiet (patrolje, etterforskning, påtale). Denne er utarbeidet av FSI ansatte (politifaglig etterforskningsleder og FSI jurist) og godkjennes av leder påtale før den sendes ut. Månedens fokus fra FSI i oktober 2019 omhandlet duplisering av narkotikasaker. Også her angis at det kun skal opprettes én sak hvor de ulike forhold tas med i anmeldelsen.
- d) Rutine for duplisering av narkotikasaker til påtale og etterforskningsseksjonene. Rutinen er utarbeidet av leder påtale i politidistriktet. Politiet oppgir at det er noe uklart når denne rutinen ble sendt ut men sannsynligvis i 2016. I denne rutinen formidles det en innstramming for så vidt gjelder duplisering av saker, og da særlig narkotikasaker. Det fremgår også av denne instruksen at alle skal forholde seg lojalt til riksadvokatens retningslinjer og det Agder politidistrikt selv har instruksfestet. Her fremgår blant annet at saker med narkotika ikke skal blåses opp. Ved bruk av flere narkotiske stoffer skal det kun opprettes én sak. Ved erverv av narkotika kort tid før beslag er det tilstrekkelig å kun opprette sak for oppbevaring/besittelse. Hovedbudskapet i rutinen/retningslinjen synes å være en innskjerping av duplisering og at ikke saksantallet skal blåses opp i denne sakstypen.
- e) Instruks for beslag og inndragning. Her fremgår det hvordan beslag av narkotika skal håndteres.
- f) Utdrag av "bøtedirektivet" for Agder politidistrikt, kap. 5 Narkotika. Direktivet er sist revidert den 01.03.2021. Kapittelet innledes med en ingress hvor linken til riksadvokatens narkotikarundskriv av 2014 er inntatt. Det vises her til rundskrivet pkt. III nr. 2, hvor riksadvokaten angir hvordan man skal håndtere duplisering i narkotikasaker.

I tillegg til dette uttales det fra politiet i forbindelse med oversendelse av ovennevnte:

"For øvrig har det i årenes løp, og tiltatt etter politireformen i 2016, vært avholdt "utallige" tilbakemeldingsmøter, paroler, oåo samlinger, systematisk erfaringslæringsmøter" straffesakssamlinger m.v. hvor tvangsmiddelbruk har vært i fokus. Disse møtepunktene er det lite notoritet rundt, eller i hvert fall svært tidkrevende å skulle hente frem, om i det hele tatt mulig."

Statsadvokaten har i tillegg til rundskriv nr. 2/2014 – Narkotikarundskrivet ikke funnet andre nasjonale retningslinjer. Ifølge nevnte rundskriv har riksadvokaten gitt enkelte retningslinjer om bruk av metoden tegn og symptomer (brev 07.09.99 og 29.12.11) som ikke er berørt i rundskrivet.

Agder politidistrikt har altså flere rutiner når det gjelder duplisering av narkotikasaker, og som har foreligget i flere år. Vi oppfatter at rutinene er i tråd med riksadvokatens brev av 9. april.

Politidistriktet har oppgitt at det ikke finnes egne retningslinjer hva gjelder kroppslig undersøkelse eller hurtigtester i narkotikasaker.

4 Intervjuer

I henhold til riksadvokatens brev av 13. april og 18. august d.å. har statsadvokaten gjennomført flere intervjuer av personell i politidistriktet.

Spørsmålene har tatt utgangspunkt i riksadvokatens brev av 9. april 2021 med de problemstillinger som der fremkommer.

I Agder politidistrikt ble følgende personell intervjuet:

- En politiadvokat
- En seksjonsleder påtale
- Påtaleleder for politidistriktet
- Leder av FSI Agder (tjenestemann)
- Leder av ordensavdeling ved geografisk enhet
- Politibetjent/patroljemannskap

Personellet er stedlig plassert ved ulike enheter i Agder politidistrikt.

Påtaleleder for politidistriktet

Leder felles påtaleenhet har erfaring fra dette arbeidet over flere år.

Ifølge ham har det i Agder politidistrikt i flere år vært fokus på å nedprioritere små narkotikasaker. Dette har tvunget seg frem på grunn av ressursituasjonen i distriktet. Andre prioriterte saker slik som f.eks. vold i nære relasjoner, seksuelle overgrep, vold m.v. har blitt prioritert etter riksadvokatens anvisninger. Små narkotikasaker har også på bakgrunn av forholdsmessighet blitt nedprioritert.

Det har blitt tatt grep for å unngå å duplisere narkotikasakene unødig. Både ved instruks/retningslinjer og informasjon i distriktet siden 2013.

Det har vært oversendt flere saker til domstolen med begjæring om ransaking i saker om bruk og besittelse av narkotika fra Agder politidistrikt. Så langt leder kan huske, har en alltid fått medhold i de begjæringene som er fremsatt uten at det kan angis noe eksakt antall begjæringene på området.

Riksadvokatens brev av 9. april ble raskt videresendt alle påtalejurister, geografiske driftsledere og FEFE. Noen dager senere ble brevet delt videre til felles forvaltning og alle relevante ansatte som jobber med de aktuelle problemstillingene.

I påtale Kristiansand er det morgenmøter 3 ganger pr. uke hvor man drøfter konkrete saker og problemstillinger. Er det endringer formidles dette videre til FSI og operasjonssentralen.

I forbindelse med nyansettelse av jurister har fag og opplæringsansvarlig (FOA) ansvar for en ukes opplæring som også innebærer gjennomgang av tvangsmidler.

Leder av enhet for påtale vil i flere møter (fysisk/digitalt) tidlig høst 2021 gjennomgå politidirektoratets retningslinjer for bruk av tvangsmidler i små narkotikasaker. Retningslinjene er også gjennomgått på statsadvokatens påtalemøte i september 2021. Leder påtale har i tillegg hatt møter med relevant personell hvor riksadvokatens brev er gjennomgått. Informasjon om riksadvokatens brev er også delt av FSI på "flyers" som legges ut på Kilden lokalt, samt at informasjon om emnet er lagt ut på forskjellige hjemmeområder som eksempelvis felles påtale, geografisk driftsenheter m.v.

Lokal straffesaksinstruks har blitt gjennomgått uten at det var behov for endringer for å være på linje med riksadvokatens brev av 9. april idet endringer allerede var gjennomført.

Når det gjelder notoritet i forbindelse med bruk av tvangsmidler, brukes BL. Det er juristen selv som skriver beslutninger i de fleste saker om tvangsmidler. Det foreligger ikke retningslinjer om hva som skal skrives ned om mistankegrunnlaget, men etter 9. april-brevet har det vært et forsterket fokus på hva som skal nedtegnes om mistankegrunnlaget.

Seksjonsleder påtale

Seksjonsleder påtale har lang erfaring og har arbeidet i politiet i mer enn 15 år.

Riksadvokatens brev av 9. april ble raskt formidlet til seksjonsleder, som videreformidlet dette raskt til samtlige jurister på egen seksjon. Det var på tidspunktet for intervjuet planlagt at riksadvokatens brev skulle formidles på ordensparoler fra midten av september 2021. Arbeidet var ikke påbegynt tidligere på grunn av andre presserende gjøremål samt pandemien. Også retningslinjene fra POD av 2. juli 2021 skulle gjennomgås.

Seksjonsleder er ikke kjent med om det finnes rutiner i politidistriktet vedr. bruk av tvangsmidler.

Når det gjelder opplæring før 9. april, vises til at juristene gjennomfører politihøgskolens kurs for politijurister hvor bruk av tvangsmidler har vært et tema. For nye jurister i distriktet er det også en "oppstartspakke" den første uken, og hvor bruk av tvangsmidler inngår i opplæringen.

Det er seksjonsleders oppfatning at det nok har vært litt ulik praksis i politidistriktet vedrørende håndtering av mindre narkotikasaker. Imidlertid er det en klar instruks om at disse sakene ikke skal prioriteres, samt at man ikke skal duplisere for å blåse opp antall narkotikasaker m.v.

Når det gjelder notoritet, skal beslutninger om tvangsmidler skrives direkte inn i BL dersom jourhavende har aktiv tjeneste. På nattetid skal beslutning skrives så fort jourhavende er tilbake på kontoret. Beslutningsgrunnlaget for bruk av tvangsmidler følger av anmeldelse/rapport fra polititjenestemann. Ellers kan det være notoritet om en beslutning i jourhavendes egne notater i den grad dette blir nedtegnet.

Politiadvokaten

Politiadvokaten som ble intervjuet hadde lang erfaring, og hadde arbeidet i Agder politidistrikt i mer enn 10 år. Opplæring på politihøgskolen og statsadvokatkurset var gjennomført, og det hadde der vært en gjennomgang av tvangsmiddelbruk. Det har ikke vært direkte opplæring/kurs i politidistriktet i dette tema for politijuristene. Riksadvokatens brev av 9. april d.å. var kjent og var tidligere formidlet og presisert fra påtaleleder pr. e-post, gjennomgått på påtalemøte, samt at påtaleleder nå i høst skulle ha flere gjennomganger av dette i politidistriktet.

Politiadvokaten opplyste at små narkotikasaker ikke ble prioritert. Det var formidlet fra overordnet nivå at man skulle prioritere saker hvor det eventuelt var holdepunkter for større omfang. Dette hadde sammenheng både med den totale ressurs situasjonen i politidistriktet, samt med forholdsmessighetsvurderingen i disse sakene. Dette har vært praksis i flere år.

Politijuristen var kjent med retningslinjene hvor det fremgår at det ikke skal dupliseres for å få flest mulig saker.

I forbindelse med jurtjeneste har det vært flere diskusjoner med tjenestemenn om beslutninger om ransaking/pågrep etter riksadvokatens brev, og juristene har da hatt fokus på forholdsmessigheten.

Det ble videre opplyst, når det gjelder notoritet om beslutninger, at det tidligere var tjenestemannen som skrev beslutningen i BL etter ordre fra juristen. Rutinene er nå endret slik at juristene skal skrive beslutningene selv så snart de er tilbake på kontoret.

Leder av FSI Agder

Leder av FSI Agder er tjenestemann, og har vært ansatt på enheten siden 2017. Siste året har han vært leder for etterforskningsledere og sivilt ansatte.

Riksadvokatens brev av 9. april er gjennomgått med alle ansatte i enheten. Det lages hver måned en flyer som heter "månedens FSI". Denne er tilgjengelig på Kilden for alle som ønsker å se på informasjonen. Det er leder for enhet for påtale som godkjenner det faglige innholdet i det som legges ut. Månedens FSI formidles også til UP på distriktparoler.

Etter at retningslinjene fra politidirektoratet kom 2. juli 2021, er dette formidlet til patruljene via "månedens FSI". Ifølge leder har det vært en innskjerping av praksis vedr. adgangen til å ransake. FSI sjekker alle anmeldelser og gir en tilbakemelding til tjenestepersonene.

Det er også innskjerpinger vedrørende notoritet, samt økt fokus på hvem som har besluttet tvangsmidler, hva som er mistankegrunnlaget, samt at dette kan etterprøves.

Når det gjelder duplisering av narkotikasaker, har det også vært fokus på dette. Erfaringen er at det har vært noe ulik praksis i politidistriktet, men dette har allerede endret seg slik at det nå er tilnærmet lik praksis.

Det har ikke vært prioritert å kontrollere rusmisbrukere, heller ikke før 9. april-brevet, selv om det nok har vært noe mer fokus på ungdommer. Etter 9. april-brevet har dette nå endret seg også i forhold til ungdommer. Det er fortsatt noe usikkerhet blant etterforskerne med tanke på bruk av spyttprøver og når dette kan benyttes. Det foreligger ikke retningslinjer for dette.

Leder av ordensavdeling ved geografisk enhet

Leder av ordensavdeling ved den største geografiske driftsenheten i Agder er en erfaren tjenestemann som har vært leder for patruljetjenesten i flere år. Han er kjent med riksadvokatens brev av 9 april d.å. og innholdet i dette.

Hans oppfatning er at det i 8-10 år har vært fokus på riktig duplisering i narkotikasaker. De siste årene har det også vært en politikk at en ikke skal pågripe/ransake/etterforske i stor grad de mindre narkotikasakene. Dette hadde bakgrunn i ressursituasjonen.

Etter at 9. april-brevet kom fra riksadvokaten, har det vært økt fokus på området. Dette gjelder både kompetansereglene og spørsmålet om forholdsmessighet. Det nevnes spesielt at bruk og besittelse av narkotika ikke regnes som alvorlig kriminalitet. Inntrykket til leder av patruljetjenesten er at tjenestemennene etter dette går noen ekstra runder i ulike spørsmål. Når foreligger friske spor? Hva gir grunnlag for ransaking? Er det forholdsmessig? osv. Problemstillingene har vært diskutert på morgenparoler, og det har vært tatt opp konkrete saker og problemstillinger.

Når det gjelder notoritet om mistankegrunnlaget i anmeldelser/rapporter som danner grunnlag for bruk av tvangsmidler, har krimvaktleder det faglige ansvaret for dette, og han kvalitetssikrer anmeldelsene/rapportene.

Leder av ordenavdelingen er av den oppfatning at tilbakemeldingsmøtene PPS har hatt god effekt i disse sakene, men at dette arbeidet nå har ligget nede en stund på grunn av pandemien.

Det har ikke vært noen konkret opplæring av patruljemannskapene initiert av ham som leder av ordensavdelingen. Det formelle faglige ansvaret for opplæring av mannskapene ligger i felles operativ enhet. Han som leder av ordensavdelingen, har derfor ikke den totale oversikten over om den enkelte på hans avdeling får med seg endringer av regler, direktiver, informasjon, slik som brevet fra riksadvokaten. Det opplyses at det heller ikke foreligger kontrollrutiner for at personell han har lederansvar for, har satt seg inn i/blitt informert om rutiner/retningslinjer/regler som skal følges.

På den annen side pekes det på at FSI lager informasjonssider om ulike problemstillinger som han oppfatter at leses av alt personell. Det er også fellesparoler to ganger daglig for patruljepersonell. På disse parolene har spørsmålene om forholdsmessighet og bruk av pågrepelse og ransaking i små narkotikasaker blitt tatt opp ved flere anledninger. Det sendes også ukentlig "infobrev" til alt personell på enheten uten at det konkret kan pekes på at det er satt fokus på riksadvokatens brev av 9. april. I tillegg brukes Kilden hvor det legges ut referat fra møter m.v.

Politibetjent/patruljemannskap

Politibetjenten har arbeidet i flere år i ulike stillinger og i ulike politidistrikt.

Politibetjenten er kjent med riksadvokatens brev av 9. april. Hennes inntrykk er at det skal mer til for å kunne ransake nå enn tidligere. Hun savner mer informasjon om dette. Det kunne vært bedre oppfølging av hvordan praktiseringen av retningslinjene skal foregå. Det er litt opp til den enkelte å ta ansvar for egen oppdatering, og det fanges ikke opp om noen ikke møter når det skal gis informasjon. Betjenten har hørt snakk om det på paroler, sett informasjon på flyers fra FSI og på ukesbrev fra patruljeseksjonen. Det etterlyses likevel mer systematisk opplæring slik som eksempelvis gjennomføres på Ransel. Betjenten vil delta på opplæring som leder av påtaleenheten skal gjennomføre de nærmeste dagene.

Hun har fått opplæring i tvangsmiddelbruk på politihøgskolen.

Når det gjelder notoritet, har det vært mer fokus på dette i det siste.

Duplisering av narkotikasaker forekommer ikke. Det er formidlet beskjed om at dette ikke skal gjøres, og det fremgår også av instruks.

Oppsummert, etter intervjuene, mener vi å kunne trekke ut følgende hovedfunn:

- Intervjuobjektene var alle kjent med riksadvokatens brev av 9. april 2021, og hovedbudskapet i brevet. Brevets innhold var gjort kjent kort tid etter dette ble sendt ut til politidistriktet. Nærmere kjennskap til brevetts innhold har kommet suksessivt på ulike måter frem til leder av påtaleenheten hadde i september 2021 sin gjennomgang for relevant personell av retningslinjer av 2. juli 2021, og dette anses således som implementert.
- Det er bred oppfatning blant ansatte på alle nivåer at etterforskning av saker med bruk og besittelse av narkotika ikke skal prioriteres. Dette er en praksis som ble etablert i Agder politidistrikt for flere år tilbake, og som er i tråd med riksadvokatens brev av 9. april 2021 mv.
- Det følger av instruks og retningslinjer i Agder politidistrikt at man ikke skal blåse opp saksantallet ved å duplisere narkotikasaker. Praksisen synes godt kjent for de ansatte i politidistriktet, og er også i tråd med riksadvokatens brev av 9. april 2021.
- Notoritet om beslutninger er endret slik at besluttende jurist selv skal skrive beslutninger i saken. Det har også vært økt oppmerksomhet på at mistankegrunlaget skal nedtegnes grundig av tjenestemennene.

5 Oppsummering

Statsadvokatens undersøkelse av tvangsmiddelbruken i mindre narkotikasaker dreier seg om et relativt lite antall saker, men vi mener likevel å se følgende klare tendenser:

Det er statsadvokatens oppfatning at det i Agder politidistrikt ikke foretas en systematisk kontroll av personer med rusproblematikk. Tvert imot oppstod de fleste av de undersøkte sakene i forbindelse med andre straffbare handlinger. Heller ikke de rene narkotikasakene underbygger oppsøkende virksomhet fra politiets side.

Også når det gjelder kompetansereglene og forholdsmessighetsvurderingen ved tvangsmiddelbruk, praktiseres dette med enkelte unntak i tråd med riksadvokatens føringer. Unntakene viser at Agder politidistrikt fortsatt må ha fokus på at alle vilkårene for bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker er oppfylt.

Når det gjelder kroppslig undersøkelse, har vi funnet at dette er benyttet i kun én sak, noe som tyder på at tvangsmiddelet ikke blir brukt unødig.

Videre oppfatter vi at tvangsmiddelbruken i alle de undersøkte sakene hadde et relevant etterforskningsformål.

Likeså er det vår oppfatning at politidistriktet følger sine klart uttrykte rutiner i lokale instruksjoner om ikke å duplisere narkotikasaker unødig.

Statsadvokaten vurderer det videre slik at det pr. d.d. i all hovedsak er tilstrekkelig notoritet i narkotikasakene til at påtalemyndigheten kan utøve legalitetskontroll i den enkelte sak.

Når det gjelder opplæring, oppfølging av rutiner m.v. synes dette å være tilstrekkelig ivaretatt i forbindelse med riksadvokatens brev av 9. april 2021. Det har imidlertid gjennom intervjuene fremkommet ønske om ytterligere opplæring, samt behov for avklaring av hvem som har ansvaret for opplæringen. Statsadvokaten anbefaler i denne sammenheng at Agder politidistrikt tar grep for å utarbeide klare rutiner slik at det ikke oppstår tvil om hvem som er ansvarlig for opplæring av hvilket personell i politidistriktet, og at slik opplæring faktisk gjennomføres. Dette er viktig for å sikre at politiets personell har nødvendig kunnskap og kompetanse til å løse egne arbeidsoppgaver.

Kristiansand, den 30. september 2021

Beate Rullestad-Jansen
statsadvokat

Jan Tallaksen
statsadvokat